

6579

۱۰۰۰

۱

۲۲۴

لوسدن کت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَاللَّهُ يُدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ

وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

[يونس: ۲۵]

اسرار

موفقیت در تحصیل

چگونه عالم ربانی شویم؟

محمد تقی مرادی

سرشناسه	مرادی، محمدتقی، ۱۳۶۸ :
عنوان و نام پدیدآور	اسرار موفقیت در تحصیل؛ چگونه عالم ربانی شویم؟ / محمدتقی مرادی.
مشخصات نشر	قم دارالمبلغین، ۱۳۹۷ :
مشخصات ظاهری	ج. ۱/ ۲۱۰۵ / ۵ س. م.
شابک	۱۴۰۰۰ ریال: ۹-۵۳-۷۶۸۶-۶۰۰-ISBN ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا :
عنوان دیگر	چگونه عالم ربانی شویم؟ :
موضوع	موفقیت تحصیلی - جنبه های مذهبی - اسلام :
موضوع	Academic achievement - Religious aspects - Islam :
موضوع	دانش و دانش اندوزی - جنبه های مذهبی - اسلام :
موضوع	Learning and scholarship - Religious aspects - Islam :
موضوع	مطالعه و فراگیری - جنبه های مذهبی - اسلام :
موضوع	Study skills - Religious aspects - Islam :
رده بندی کنگره	۲۹۷ / ۶۵۳ :
رده بندی دیویی	BP ۲۵۴ / ۴ م ۲ ۱۳۹۷ :
شماره کتابشناسی ملی	۵۲۱۵۳۳۷ :

شناسنامه کتاب

نام کتاب اسرار موفقیت در تحصیل

مؤلف محمدتقی مرادی

انتشارات دارالمبلغین

نوبت و سال انتشار اول / ۱۳۹۷

تیراژ ۱۰۰۰

چاپ مرکز چاپ و نشر موسسه بوستان کتاب

قیمت ۱۴۰۰۰ تومان

مرکز پخش:

قم: خیابان ارم، کوچه ۱۶ (ارگ)، جنب حسینیه ارگ، انتشارات دارالمبلغین

(پخش برادران حسینی)

تماس: ۰۹۱۲۸۷۹۴۰۰۵ - ۳۷۸۳۸۱۸۸ - ۰۲۵

تمام حقوق این اثر متعلق به مؤلف می باشد.

تقدیم به:

باب علم پیامبر خاتم، کسی که هزاران در از علم را برایش گشودند و
خودش، پناه علمی دانش پژوهان حوزه هزارساله نجف شد

امیرالمومنین، علی بن ایتالب
علیه السلام

فهرست

۷	فهرست
۱۷	مقدمه
۱۷	لزوم دقت انسان در رفتار و افعال خود
۱۸	تصحیح رفتارهای نادرست
۲۰	لزوم پیشرفت روزانه
۲۲	لزوم رشد، متناسب با سرعت جهانی
۲۳	مهارت‌آموزی و بالا بردن سرعت و کیفیت‌ها
۲۵	تحول در روش‌ها
۲۵	درباره این مجموعه
۲۷	فصل اول: فیض حضور
۲۸	دعوت ویژه برای تحصیل علم
۳۱	فصل دوم: تفضل خداوند متعال
۳۱	دستگیری و عنایت خداوند متعال
۳۲	بسترسازی مقدمات عالم شدن در خلقت انسان
۳۳	لزوم توجه به خدا در مسیر علم
۳۳	اهتمام علما به عبادات جهت ترقی علمی
۳۴	الف: عنایت خداوند متعال درباره تغییر مبدأ میل
۳۵	ب: عنایت خداوند متعال درباره حل مشکلات علمی
۳۶	راه‌های جلب عنایت خدا
۳۶	عامل اول: تقوا
۳۸	عامل دوم: اخلاص در تحصیل علم

- ۳۸..... عامل سوم: شکر توفیق کسب علم.....
- ۳۹..... عامل چهارم: عجز و ناله به درگاه ربوبی و اذکار و ادعیه.....
- ۴۰..... عامل پنجم: رعایت ادب.....
- ۴۵..... **فصل سوم: عنایت اهل بیت** علیهم السلام.....
- ۴۵..... تفضل اهل بیت علیهم السلام به انسان ها.....
- ۴۷..... توجه ویژه علما به عنایات علمی اهل بیت علیهم السلام.....
- ۴۹..... **راه های جلب عنایات اهل بیت** علیهم السلام.....
- ۴۹..... ۱. استغاثه به حضرات معصومین علیهم السلام.....
- ۵۰..... ۲. ایجاد سنخیت با ذوات قدسی معصومین علیهم السلام.....
- ۵۰..... ۳. رعایت ادب در برابر ذوات قدسی معصومین علیهم السلام.....
- ۵۱..... **فصل چهارم: بلند همتی**.....
- ۵۴..... ثمره همت عالی.....
- ۵۵..... کیفیت تحصیل همت عالی.....
- ۵۵..... مرحله اول: تفکر عالی.....
- ۵۶..... مرحله دوم: حرکت عالی.....
- ۵۷..... ضرورت حرکت متناسب با همت بلند.....
- ۵۸..... ضرورت تلاش شبانه روزی در تحصیل علم.....
- ۶۳..... **فصل پنجم: حضور همه جانبه در محضر علم**.....
- ۶۵..... **گام اول: برطرف کردن موانع تحصیل**.....
- ۶۷..... انواع موانع پیشروی تحصیل علم.....
- ۶۸..... الف: موانع جسمی.....
- ۶۹..... راهکارهای رفع موانع جسمی.....
- ۷۱..... ب: موانع روحی.....
- ۷۵..... راهکارهای ایجاد فراغت روحی.....
- ۷۵..... ۱. توجه نکردن به مسائلی که به انسان ارتباطی ندارد.....

۷۷	 علما و لزوم اصلاح جامعه
۷۹	 ۲. ترک اشتغال به کارهای منافی با تحصیل علم
۸۰	 وجود مشکلات خانوادگی در برخی دانش‌پژوهان
۸۱	 ۳. ترک سرگرمی با ابزارهای ارتباطی جدید
۸۴	 ورود به بحث‌های سیاسی - اجتماعی
۸۵	 ۴. ترک گناه
۸۷	 فصل ششم: افزایش انگیزه علمی
۸۹	 گام دوم: راهکارهای عملی افزایش انگیزه و نشاط علمی
۹۱	 ۱. ارتباط مستمر با کتاب و کتابخانه
۹۳	 ۲. دوستی با افراد با گرایش‌های علمی
۹۶	 ۳. ترک گناه
۹۷	 ۴. حضور در محضر علما و بزرگان
۹۸	 ۵. تأمل در آثار اخروی علم‌آموزی
۹۸	 عبادت علمی
۱۰۰	 برخی از روایات فضیلت علم
۱۰۲	 ۶. ترس از عواقب جهل
۱۰۴	 ۷. علم، علم می‌آورد
۱۰۴	 ۸. تقویت حافظه
۱۰۷	 ۹. برنامه‌ریزی برای فعالیت‌های علمی
۱۰۹	 فصل هفتم: جدیت در دروس آموزشی
۱۱۱	 ادله ضرورت جدیت در دروس آموزشی
۱۱۱	 ۱. محدود بودن فصل تحصیل
۱۱۲	 ۲. رهن بودن مطالب غیردرسی
۱۱۲	 ۳. پراکندگی حواس
۱۱۳	 ۴. محدودیت ظرفیت افراد

۱۱۵	فصل هشتم: سنجش میزان علم.....
۱۱۶	روش‌های امتحان سطح علمی افراد.....
۱۱۷	معیار فهم درس.....
۱۱۹	فصل نهم: مطالعات غیردرسی.....
۱۱۹	ماهیت مطالعات جنبی.....
۱۱۹	هدف از مطالعه غیر درسی.....
۱۲۰	متون مورد نیاز برای انس همیشگی.....
۱۲۱	آفت‌های مطالعات جنبی.....
۱۲۱	۱. ایجاد اشتغال خاطر.....
۱۲۱	۲. کارایی نداشتن بیشتر مطالعات جنبی.....
۱۲۱	۳. جلوگیری از استراحت ذهن.....
۱۲۳	فصل دهم: برنامه‌ریزی.....
۱۲۳	معانی برنامه‌ریزی.....
۱۲۴	معنای اول: برنامه ریختن.....
۱۲۵	معنای دوم: نظام‌مند کردن برنامه‌های روزانه.....
۱۲۵	ضرورت برنامه‌ریزی.....
۱۲۶	فواید برنامه‌ریزی.....
۱۲۶	۱. ملکه شدن رفتارها.....
۱۲۶	۲. ایجاد عادت‌های خوب.....
۱۲۶	۳. استفاده بیشتر از فرصت‌ها و امکانات.....
۱۲۷	۴. کاهش اضطراب و استرس به‌خاطر انجام به‌موقع کارها.....
۱۲۷	ویژگی‌های برنامه خوب.....
۱۲۷	۱. تعیین هدف.....
۱۲۸	راه‌های تشخیص اهداف.....
۱۲۸	الف: مشورت با افراد باتجربه.....
۱۲۹	ب: استفاده از بارش فکری.....

۱۲۹	۲. اولویت‌بندی در اهداف.....
۱۳۰	۳. جامعیت برنامه.....
۱۳۱	۴. تنوع کاری در برنامه.....
۱۳۱	۵. انعطاف‌پذیر بودن برنامه.....
۱۳۲	۶. تناسب برنامه با توان شخصی افراد.....
۱۳۳	۷. تناسب برنامه با سلیقه‌های شخصی افراد.....
۱۳۳	۸. مشورت با اهل فن درباره برنامه‌ها.....
۱۳۴	نکات ضروری برای اجرای بهتر برنامه در اوایل کار.....
۱۳۴	۱. مشارطه.....
۱۳۴	۲. مراقبه.....
۱۳۵	۳. محاسبه و ارزیابی برنامه.....
۱۳۷	فصل یازدهم: تفریح و نشاط در ایام تحصیل
۱۴۰	جایگاه ورزش در زندگی انسان.....
۱۴۲	دوری از مظاهر دنیا.....
۱۴۳	فصل دوازدهم: انتخاب استاد
۱۴۳	دقت در انتخاب استاد.....
۱۴۵	ویژگی‌های استاد خوب
۱۴۵	۱. تسلط کامل بر درس.....
۱۴۶	۲. تسلط بر روش بیان.....
۱۴۶	۳. درس سؤال انگیز.....
۱۴۷	۴. شرکت دادن همه دانش‌پژوهان در جلسه درس.....
۱۴۷	۵. ارائه تکالیف جهت انجام دادن در بیرون از جلسه درس.....
۱۴۸	۶. ایجاد اعتماد به نفس در شاگردان.....
۱۴۸	۷. اهمیت دادن به شاگردان زحمتکش.....
۱۵۰	۸. خارج نشدن از هدف کتاب.....

۹. کنترل رشد علمی شاگردان.....	۱۵۱
۱۰. ارتباط علمی - عاطفی با شاگردان.....	۱۵۱
۱۱. دقت کردن در جنبه‌های اخلاقی دانش‌پژوهان.....	۱۵۲
۱۲. اهمیت دادن به جلسه درس.....	۱۵۲
ضرورت مشورت و ارتباط با اساتید اهل فن.....	۱۵۳
فصل سیزدهم: حضور در کلاس درس.....	۱۵۵
مدت زمان لازم برای حضور در کلاس درس.....	۱۵۵
رعایت ترتیب علمی در آموزش.....	۱۵۶
رقابت با بقیه دانش‌پژوهان.....	۱۵۷
ضرورت حضور در کلاس درس.....	۱۵۷
نگرش به کتب درسی رایج.....	۱۵۹
آداب حضور در کلاس درس.....	۱۶۰
۱. حضور قبل از استاد.....	۱۶۰
۲. غیبت نکردن از جلسه درس.....	۱۶۰
۳. پیش‌مطالعه یا پیشخوانی.....	۱۶۱
۴. آمادگی جسمی و روحی قبل از کلاس.....	۱۶۲
۵. رعایت ادب در محضر اساتید و سنجیده حرف زدن.....	۱۶۲
۶. حفظ حرمت بقیه دانش‌پژوهان.....	۱۶۴
میزان حل مطالب در کلاس درس.....	۱۶۵
اتمام کتب درسی، هرچند در تابستان‌ها.....	۱۶۵
فصل چهاردهم: اصول و آداب مطالعه.....	۱۶۷
الف: اصول قبل از مطالعه.....	۱۶۷
۱. تعیین دقیق هدف و انگیزه.....	۱۶۷
۲. ترک بدبینی درباره مطالعه علم خاص.....	۱۶۸
۳. تعیین مدت‌زمان و محدوده مطالعه.....	۱۶۹

۱۶۹	۴. انتخاب زمان مناسب برای مطالعه.....
۱۷۰	۵. انتخاب محل مناسب.....
۱۷۰	۶. آرامش روحی.....
۱۷۰	۷. آرامش جسمی.....
۱۷۱	ب: اصول هنگام مطالعه.....
۱۷۱	۱. مطالعه زود هنگام.....
۱۷۱	۲. مطالعه هر درسی در ساعت خودش.....
۱۷۲	۳. مطالعه فعالانه و جدیت در مطالعه.....
۱۷۲	۴. تمرکز داشتن موقع مطالعه.....
۱۷۳	موانع تمرکز حواس.....
۱۷۴	۵. تعطیل نکردن مطالعه.....
۱۷۴	۶. مطالعه دقیق و دقت در فهم همه مطالب کتاب.....
۱۷۶	۷. مطالعه زنجیروار.....
۱۷۷	۸. مطالعه انتقادی و تفکر موقع مطالعه.....
۱۷۸	۹. حفظ آرامش و استراحت.....
۱۷۹	۱۰. یادداشت برداری و خلاصه نویسی.....
۱۷۹	روش های مختلف خلاصه کردن متن.....
۱۸۰	اهداف خلاصه نویسی.....
۱۸۰	۱. آزمایش فهم متن.....
۱۸۰	۲. از بر کردن سریع تر مطالب.....
۱۸۰	خواندن شروح و حواشی.....
۱۸۱	ج: اصول بعد از مطالعه.....
۱۸۱	۱. آزر بر کردن مطالب علمی و به حافظه سپردن آنها.....
۱۸۲	۲. مرور و تکرار آموخته ها.....
۱۸۲	۳. مرور ذهنی.....

۴. سازمان‌دهی آموخته‌ها و اطلاعات ۱۸۳
۵. حل کردن اشکالات علمی موجود ۱۸۳
۶. مطالعات تکمیلی ۱۸۳
- فصل پانزدهم: مباحثه** ۱۸۵
- واقعیت مباحثه ۱۸۶
- مباحثه اساتید ۱۸۶
- اهداف و فواید مباحثه** ۱۸۷
۱. تبادل اطلاعات و استفاده از دانش دیگران ۱۸۷
۲. امکان حل مسائل سخت و مشکلات علمی ۱۸۸
۳. فرصت ارزیابی خود ۱۸۸
۴. تقویت حافظه ۱۸۹
۵. بردباری در برخورد با نظریات دیگران و توان نقد آنها ۱۸۹
۶. استفاده از زبان برای بیان مطالب ۱۹۰
- انتخاب هم بحث ۱۹۰
- طرحی نو برای گروه‌های بحثی ۱۹۱
- شرایط مباحثه** ۱۹۲
۱. مطالعه قبل از مباحثه ۱۹۲
۲. آمادگی کامل برای مباحثه ۱۹۲
۳. حضور به موقع در جلسه بحث ۱۹۲
۴. مکان مناسب برای مباحثه ۱۹۳
۵. انتخاب فرد مقرر به قید قرعه ۱۹۳
۶. توضیح کامل درس از بیرون ۱۹۳
۷. فعال بودن در مباحثه ۱۹۴
۸. رعایت ادب در برابر هم‌بحث‌ها ۱۹۴
- فصل شانزدهم: استمرار در تحصیل** ۱۹۵

۱۹۶	 نهال فروشی در حوزه علمیه
۱۹۷	 فصل هفدهم: تمرین نویسندگی
۱۹۸	 تقریر نویسی و یادداشت برداری
۱۹۹	 فیش برداری
۲۰۰	 اصول کلی نگارش
۲۰۰	 اصل اول: انتخاب موضوع متناسب با سطح معلومات نگارنده
۲۰۰	 اصل دوم: انتخاب موضوع کاربردی
۲۰۰	 اصل سوم: جدید بودن موضوع
۲۰۱	 فصل هجدهم: تعطیلات تابستانی
۲۰۲	 دروس ارتقائی در تابستان
۲۰۳	 مطالعات غیردرسی در تابستان
۲۰۳	 تفریح و مسافرت در تابستان
۲۰۵	 فصل نوزدهم: تخصص گرایی
۲۰۷	 فصل بیستم: عالم ربانی
۲۰۸	 عالم ربانی
۲۰۹	 قوانین حاکم بر رفتار علما
۲۰۹	 ۱. تقدم تقوا بر علم
۲۱۰	 ۲. علم، برای عمل کردن است، نه خودنمایی
۲۱۲	 ۳. همراهی علم با حلم
۲۱۲	 رسالت‌های عالم ربانی
۲۱۳	 ۱. دفاع از کیان دین
۲۱۴	 ۲. شناساندن اهل بیت (علیهم‌السلام) به جهانیان
۲۱۵	 ۳. حفظ تراث علمی تشیع
۲۱۷	 سخنی با امام زمان (علیه‌السلام)
۲۱۹	 منابع

مقدمه

حمد و سپاس بیکران مخصوص پروردگاری است که عقل را به عنوان پیامبر درون و گنج نهان در نهاد انسان قرار داد تا در سایه تلاش و کوشش، راه علم و عالم شدن را در محضر اساتید و مربیان الهی طی کند و به شکوفایی کامل برسد و عاقلانه زندگی کند، و سلام و درود خالصانه بر ذوات مقدس معصومین (علیهم السلام) که در ادامه راه اثبای الهی، دفینه‌های عقول انسانی را احیا کردند: «وَيُثْبِرُوا لَهُمْ دَفَائِنَ الْعُقُولِ»^۱ و با تعلیم معارف توحیدی به شاگردان خود، راه رشد و شکوفایی علمی را برای همه انسان‌ها باز کردند، به‌ویژه امیرالمؤمنین، علی (علیه السلام) که شرح و بسط مباحث توحیدی از طریق ایشان صورت گرفت و قواعد علم و عالم شدن را بی‌پرده بیان کردند تا همه شیفتگان حق و حقیقت، سیراب شوند.

لزوم دقت انسان در رفتار و افعال خود

قرآن کریم فرمود: در روز قیامت، حساب‌رسی اعمال انسان‌ها، بر پایه مثال است و به حساب اعمال بندگان، با دقت خاص رسیدگی می‌شود:

﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾.^۱ این بدان معناست که اعمال دنیایی انسان‌ها هم باید مثقالی باشد، نه اینکه «هر چه پیش آمد خوش آمد». انسان باید در مطلق امور زندگی، به‌ویژه در تحصیل علم، ریزنگر باشد و به جزئیات، اهمیت داده و در سپری کردن زمان خودش نهایت دقت، حرص و بخل را داشته باشد. پیامبر خدا ﷺ فرمود:

هر کس ساعتی از عمرش را در غیر از آنچه برای آن خلق شده است بگذراند سزاوار است که روز قیامت به حسرتی طولانی مبتلا شود؛ «أَيُّ امْرِئٍ ضَيَّعَ مِنْ عُمْرِهِ سَاعَةً فِي غَيْرِ مَا خُلِقَ لَهُ لَجْدِيرٌ أَنْ تَطُولَ عَلَيْهِ حَسْرَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».^۲

انسانی که بصیرت دارد و در خواب غفلت به سر نمی‌برد زندگی او خالی از لغو است و همه کارهایش روی حساب و کتاب است. می‌بیند که دیگران در این وادی، فاصله زیادی با موفقیت دارند و اگر او هم دیر بجنبد و درست راه نرود به سرنوشت آنها مبتلا می‌شود: «عِبَادَ اللَّهِ إِنَّ الدَّهْرَ يَجْرِي بِالْبَاقِينَ كَجَرِّهِ بِالْمَاضِينَ لَا يَعُودُ مَا قَدْ وَلِيَ مِنْهُ وَلَا يَنْقَى سَرْمَدًا مَا فِيهِ آخِرُ فَعَالِهِ كَأُولِهِ مُتَشَابِهَةٌ أُمُورُهُ مُتَظَاهِرَةٌ أَعْلَامُهُ».^۳

تصحیح رفتارهای نادرست

خیلی از افراد، اهل تلاش هستند ولی تلاش آنها نتیجه‌بخش نیست. در تحصیل علم، مثل هر حرفه دیگری، باید یک سری از اصول و قواعد را مدنظر قرار داد تا تحصیل، نتیجه‌بخش شود و انسان بتواند از زمانی که

۱. زلزله: ۷ و ۸.

۲. إرشاد القلوب إلى الصواب، ج ۱، ص ۹۴.

۳. نهج البلاغة، ص ۱۸۰، خطبه ۱۵۶.

برای تحصیل صرف می‌کند بیشترین و بهترین استفاده را ببرد. دانش‌پژوهان جوان، چون نقشه راه ندارند، مرتب تغییر موضع می‌دهند. اگر محصل واقعی، که دنبال علم است، با قواعد علم‌آموزی آشنا باشد می‌تواند مسیری را که بر اساس اهداف خود، انتخاب کرده است درست‌تر طی کند و از موفقیت‌های خودش لذت ببرد و قوت قلبی برای مجموعه علمی خود باشد. آیت‌الله بهاء‌الدینی رحمته‌الله خطاب به یکی از شاگردانش فرمود:

دیروز دو نفر از آقایان آمدند اینجا، ما آنها را که دیدیم امیدوار به حوزه شدیم؛ یکی آقای حسن‌زاده آملی بود و دیگری آقای جوادی آملی.^۱

علامه حسن‌زاده آملی می‌گوید:

روزی یک روحانی قزوینی در مدرسه مروی تهران، به من گفت: حضرت آیت‌الله رفیعی، پس از مراجعتش از تهران به قزوین، مکرر به طلاب قزوین می‌گفت: بیایید در تهران، طلبه درس‌خوان را ببینید و از او درس‌خواندن را یاد بگیرید، و نام شما را به زبان می‌آورد. من آمدم با شما آشنا شوم.^۲

در برخی موارد، اگر در برنامه‌های کلان مجموعه نظام علمی، نقصی وجود دارد و درست مدیریت نمی‌شود خود دانش‌پژوه باید برنامه شخصی خودش را مدیریت کند؛ شرایط را باید خود انسان برای خودش آماده و مهیا کند و گرنه در هر مجموعه‌ای ضعف وجود دارد:

بالأخره، عمده خود طلبه است. طلبه که عاشق باشد، تشنه باشد، خواهان باشد، مثل تشنه‌ای است که خداوند، آب را برای او

۱. سیری در آفاق، ص ۳۲۳.

۲. گفت و گو، ص ۱۶۱.

آفریده است؛ همان طوری که تشنه، آب می‌خواهد آب هم تشنه تشنه است.^۱

لزوم پیشرفت روزانه

خداوند متعال، استعداد را به همگان داده است و انسان باید همیشه در حال پیشرفت باشد:

عِبَادَ اللَّهِ! اللَّهُ أَكْبَرُ! اللَّهُ فِي أَعَزِّ الْأَنْفُسِ عَلَيْكُمْ وَ أَحَبِّهَا إِلَيْكُمْ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ أَوْضَحَ لَكُمْ سَبِيلَ الْحَقِّ وَ أَنْارَ طَرِيقَهُ فَشَقِيقَةُ لَازِمَةٍ أَوْ سَعَادَةٌ دَائِمَةٌ؛ فَتَزَوَّدُوا فِي أَيَّامِ الْفَنَاءِ لِأَيَّامِ الْبَقَاءِ قَدْ دُلِلْتُمْ عَلَى الرِّادِ وَ أُمِرْتُمْ بِالظَّنِّ.^۲

اگر انسان در گذشته، کوتاهی کرده است نباید افسوس بخورد و درباره آینده هم، اگر مسیر، درست انتخاب شده باشد، نباید هراسی داشت؛ باید با شرایط موجود در زمان حاضر، جهت پیشرفت و ترقی تلاش کرد. انسانی که اهل تلاش و کوشش نباشد و شب و روز برای بهتر شدن نجنبد مثل خیلی از انسان‌هایی خواهد شد که همیشه در خواباند و سرمایه عمر را بر باد داده‌اند. آدمی که اهل بصیرت است از شکست‌های دیگران، برای پیروزی خودش عبرت می‌گیرد: «قَالَ عَلَى اللَّهِ: إِنَّ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا نَظَرَ اعْتَبَرَ».^۳

در این بین آنچه مهم است پیشرفت روزانه است؛ انسان نه تنها حق عقب‌گرد ندارد بلکه کسی حق توقف هم ندارد:

۱. همان، ص ۱۲۵.

۲. نهج البلاغة، ص ۱۸۱، خطبه ۱۵۶.

۳. تحف العقول، ص ۲۱۲.

الف: انسانی که توقف کند دیگران از وی جلوتر می‌زنند و در روایات، چنین کسی را «مغبون» نامیده‌اند: «مَنْ اسْتَوَى يَوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ»^۱؛ چون سرمایه و توان دارد و می‌تواند حرکت کند، ولی از فرصت‌هایش درست استفاده نمی‌کند. دقت شود که مراد از یوم در «مَنْ اسْتَوَى يَوْمَاهُ»، روز اصطلاحی نیست، بلکه لحظه است؛ یعنی انسان باید لحظه‌به‌لحظه رشد کند و اگر توقف کند عمرش را ارزان از دست داده است: «أَيُّ امْرِئٍ ضَيَعَ مِنْ عُمْرِهِ سَاعَةً فِي غَيْرِ مَا خُلِقَ لَهُ لَجْدِيرُ أَنْ تَطُولَ عَلَيْهِ حَسْرَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»^۲.

ب: انسانی هم که عقب‌گرد کند داشته‌هایش را از دست می‌دهد و رنج و زحمت خودش را هم بر باد می‌دهد و در روایات، چنین کسی را «خائن» نامیده‌اند: «قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام: الْخَائِنُ مَنْ شَغَلَ نَفْسَهُ بِغَيْرِ نَفْسِهِ وَ كَانَ يَوْمُهُ شَرًّا مِنْ أَمْسِهِ»^۳. در برخی روایات هم، چنین شخصی را «ملعون» نامیده‌اند:

قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام: مَنْ اسْتَوَى يَوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ وَ مَنْ كَانَ آخِرُ يَوْمِيهِ شَرُّهُمَا فَهُوَ مَلْعُونٌ وَ مَنْ لَمْ يَعْرِفِ الزِّيَادَةَ فِي نَفْسِهِ كَانَ إِلَى الثَّقَصَانِ أَقْرَبَ وَ مَنْ كَانَ إِلَى الثَّقَصَانِ أَقْرَبَ فَالْمَوْتُ خَيْرٌ لَهُ مِنَ الْحَيَاةِ^۴.

طبق این روایت، هر کس در حال رشد نباشد و نتواند خود را به کمال نزدیک کند مرگ برای او، بهتر از زنده بودن است: «وَ مَنْ كَانَ إِلَى الثَّقَصَانِ أَقْرَبَ فَالْمَوْتُ خَيْرٌ لَهُ مِنَ الْحَيَاةِ».

۱. أمالی، صدوق، ص ۶۸.

۲. إرشاد القلوب، ج ۱، ص ۹۴.

۳. تصنیف غررالحکم و درر الکلم، ص ۴۶۰.

۴. أمالی، ص ۶۸.

بسیاری از دانش‌پژوهان، با ارتقای سطح و پایه درسی، دچار افت تحصیلی می‌شوند؛ افت تحصیلی یعنی کاهش عملکرد تحصیلی دانش‌پژوه از سطحی رضایت‌بخش به سطحی نامطلوب. مقایسه و سنجش سطح عملکرد تحصیلی قبلی با فعلی دانش‌پژوه، بهترین شاخص از افت تحصیلی است. این یعنی همان عقب‌گرد، و انسانی که رشد نکند محکوم به شکست است؛ هم در دنیا و هم در آخرت: «فَالْجَنَّةُ غَايَةُ السَّابِقِينَ وَالنَّارُ غَايَةُ الْمُفْرَطِينَ»^۱.

حرم در پیش است و حرامی در پس اگر خفتی مُردی، اگر رفتی بردی

لزوم رشد، متناسب با سرعت جهانی

انسان‌ها با توجه به امکاناتی که دارند پیشرفت می‌کنند و پیشرفت روزانه، که وظیفه هر آدم عاقلی است، حدّ اقل و حدّ اکثر دارد. در عصر جدید، که همه امکانات فراهم است، انسان‌ها باید پیشرفت‌های چشمگیری داشته باشند که در غالب عرصه‌های جهانی هم این‌چنین است، مثلاً صنعت داروسازی و خودروسازی در دوره حاضر با سال‌های قبل، اصلاً قابل مقایسه نیست اما در علوم انسانی، برخلاف علوم تجربی و صنایع، پیشرفت چندانی صورت نگرفته است و روزبه‌روز ضعف رخ می‌دهد. در علوم انسانی، هرچه هست نتیجه زحمات و تلاش‌های شبانه‌روزی قدامت و تلاش‌های عصر جدید، کمتر باعث شکوفایی قوانین علمی و تولید علم می‌شود؛ لذا برای رسیدن به طراز جهانی، حرکت لاک‌پستی در علم، ممنوع است. قدیمی‌ها با آن‌همه نداری، همه‌چیز شدند، الآن با این‌همه دارائی و امکانات، انسان باید فوق همه‌چیز شود. قداما، همیشه جلوتر از زمان بودند و

تألیفاتی که از خودشان به یادگار گذاشته‌اند نشان‌دهنده همت و نگاه بلند آنهاست. به نقل از آیت‌الله میانجی، علامه طباطبائی رحمته‌الله فرمود: من متأثرم که علمیت این تفسیر، حرکت علمی را متوقف کند.

الآن با این‌همه امکانات، اگر کسی جلوتر از زمان نباشد لااقل باید در سطح طراز جهانی حرکت کند و گرنه استعداد و سرمایه را ضایع کرده است. دانش‌پژوه باید طوری حرکت کند که هر روز، رشد علمی داشته باشد و توقف نکند. از روز اولی که شروع به تحصیل می‌کند باید مواظب باشد توقف رخ ندهد و هدف علمی‌اش این باشد که در مسائل علمی، جریان‌ساز باشد که این امر، با برنامه‌ریزی در مرور زمان به‌دست می‌آید.

پیشرفت برای همگان ممکن است ولی باید به یک سری از اصول پایبند بود که در این کتاب، شرایط، لوازم و نیازمندی‌های پیشرفت مطرح شده است.

مهارت‌آموزی و بالا بردن سرعت و کیفیت‌ها

در جوامع اسلامی، علی‌رغم اینکه در متون دینی، در ضرورت و اهمیت علم خیلی سفارش شده است رشد علمی چندان چشمگیر نیست و مردم جوامع اسلامی در زمینه علم، مسلمان‌شناسنامه‌ای هستند و هیچ تناسبی با سفارش‌های علمی اسلام ندارند، مثل مسیحی‌های شناسنامه‌ای! غربی‌ها لااقل در پیشرفت علمی، به حکم عقل، شبانه‌روز تلاش می‌کنند، هرچند در بیشتر موارد، دنبال غصب حقوق دیگران و چپاول سرمایه‌های جهانی هستند، ولی به حکم «لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى»^۱ به نتایج خوبی می‌رسند،

اما برخی مسلمانان بی عمل، حتی به حکم عقل هم پایبند نیستند، تا چه رسد به حکم شرع. امام صادق علیه السلام فرمود:

دوست دارم اصحابم را با شلاق، تازیانه بزنند تا اهل فهم و درایت شوند؛ «لَوَدِدْتُ أَنْ أَصْحَابِي ضُرِبَتْ رُءُوسُهُمْ بِالسَّيَاطِ حَتَّى يَتَفَقَّهُوا».^۱

علم که این همه سفارش شده است و انسانی که همه شرایط برای عالم شدنش مهیاست حیف است عمرش را سپری کند و از امکانات، استفاده نکند ولی دانشمند نشود؛ اصلاً کسی که می تواند در سایه علم، چنان ارتقائی پیدا کند که به مرتبه انبیا و شهدا برسد ولی آن را ارزان از دست دهد عاقل نیست: «و لیس بعقل من أمکنه الحصول علی درجة ورتها الأنبياء ثم فوتها».^۲ عاقل کسی است که دنبال گوهری باشد که سعادت ابدی او را تامین کند. باید سختی ها را تحمل کرد؛ بهشت برین را به بها می دهند، نه بهانه:

قال أمير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ الْجَنَّةَ حُقَّتْ بِالْمَكَارِهِ وَإِنَّ النَّارَ حُقَّتْ بِالشَّهَوَاتِ.^۳

برای رشد مطلوب جایگاه اسلامی - انسانی و متناسب با سرعت جهانی، مهارت آموزی در تحصیل علم بسیار تأثیرگذار است. اگر دانش پژوهان، گام های تحصیل را درست بردارند می توانند از رکود درآمده، در مسیر رشد قرار بگیرند و رفته رفته سرعت سیرشان زیادتر شود تا به طراز سرعت جهانی برسند.

۱. کافی، ج ۱، ص ۳۱.

۲. منية المريد، ص ۲۲۹.

۳. نهج البلاغة، ص ۲۵۱.

تحول در روش‌ها

تحول، یک امر لازم و حیاتی است و این‌را باید دانست که اگر بناست تحولی رخ دهد، این تحول باید اولاً از خود دانش‌پژوهان شروع شود؛ اگر کسی منتظر مجموعه باشد چیزی جز شکست، عاید او نمی‌شود. انسان باید با حفظ مبانی و سنت‌های اصیل علمی، با توجه به نیازهای جامعه و شرایط زمان و مکان، روش‌های تحصیل، مطالعه، مباحثه، و ... را عوض کند.

تحول یعنی اصلاح رفتارها، که همیشه به معنای ایجاد روش‌های نو و جدید نیست بلکه برخی مواقع، برگشت به گذشته هم تحول است؛ یعنی احیای سنت‌های اصیل علمی گذشتگان و تلفیق آنها با ابزارها و روش‌های جدید. ترکیب این دو عنوان، مهم‌ترین اصل در رشد و شکوفایی علمی است که در این کتاب، جهت ایجاد تحول علمی، لوازم یک رشد مثبت و مقبول، در سبک جدیدی بحث و بررسی شده است.

موفقیت‌های گذشتگان نشان می‌دهد که راه، همین است و در این کارخانه، هر کس را بریزند خروجی‌اش همان می‌شود که گذشتگان شدند؛ لذا علامه حسن‌زاده‌آملی می‌گوید:

بنده، غرضم این است که ره چنان رو که رهروان رفتند.
بهترین روش را روش پیشینیان خودمان می‌دانم.^۱

درباره این مجموعه

مطالب این کتاب، حاوی یادداشت‌های چندین ساله ایام تحصیل و تدریس اینجانب است که همواره دغدغه رشد و تکامل جامع و هدفمند، نگارنده را بر آن می‌داشت دنبال اصول و قواعد ضروری جهت ارتقای

علمی خود باشم، به‌ویژه در فضای حاکم بر رسالت‌های یک دانش‌پژوه علوم دینی، که اهداف وی، به خاطر وظایف سنگینی که متوجه اوست، متمایز از اهداف بقیه نظام‌های آموزشی است.

آنچه در این مجموعه آمده است عصاره‌ای از معارف قرآنی و روایی دربارهٔ حیاتی‌ترین بُعد انسان، یعنی علم و عالم‌شدن است که با تکیه بر دستورات قرآن کریم و روایات معصومین (علیهم‌السلام)، نظام جامعی از جایگاه علم و علم‌آموزی و لوازم و موانع آن ارائه شده و اسرار و راهکارهای پیشرفت علمی در تحصیلات، مطرح شده است که برای عملیاتی‌تر کردن مباحث، استناد به سیره علمی علما و محققین وارسته اسلامی هم صورت گرفته است و در موارد متعددی، راهکارهای جدید و نو، به همراه تحلیل آنها ارائه شده است.

امید است که این اثر، مقبول پروردگار عالم و حضرات معصومین (علیهم‌السلام) واقع شود و مورد استفاده رهپویان و جویندگان دانش و اهل علم قرار گرفته و سبب رشد و ترقی علمی دانش‌پژوهان شود.

محمد تقی مرادی

۲۰ اسفند ۱۳۹۶